

ПРОБЛЕМА ПРЕДСТАВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ГОСПОДАРСЬКІ РИЗИКИ У БУХГАЛТЕРСЬКІЙ ЗВІТНОСТІ

У статті розглянуто питання відображення у бухгалтерській звітності інформації про господарські ризики, визначено звітні форми представлення даної інформації, а також з метою визначення її повноти, запропоновано використання коефіцієнту похибки вартісної оцінки ризику

Постановка проблеми. Наслідки багатьох ризиків неможливо з достатньою достовірністю і точністю визначити, тому часто не залишається іншого способу, як описати всі можливі наслідки найбільш сприятливих та несприятливих результатів. Відсутність у бухгалтерській звітності інформації про можливі загрози господарської діяльності та ступінь впливу їх ймовірних наслідків на стан і діяльність підприємства обумовила необхідність дослідження форм представлення та вимог до змісту відомостей про господарські ризики у звітності.

Аналіз останніх досліджень. Питанням розкриття у звітності інформації про ризики діяльності суб'єктів господарювання займалися такі вчені, як: С.Ф. Голов, В.Н. Костюченко [1], А.Е. Шевелєв, О.В. Шевелева [2], А.Н. Хорін [3] та інші.

Метою дослідження є обґрунтування необхідності та способів представлення у бухгалтерській звітності підприємств інформації про ризики господарської діяльності й визначення ступеня та повноти розкриття такої інформації.

Виклад основного матеріалу дослідження. У результаті аналізу річної фінансової звітності 60-ти вітчизняних і російських великих та середніх підприємств різних галузей економічної діяльності (за 2006-2008 рр.) визначено основні види ризиків господарської діяльності, до яких належать: ринковий, валютний, кредитний, відсотковий, стратегічний, юридичний, податковий, фондовий, товарний, фінансовий ризики, а також ризики основної діяльності, ліквідності, репутації, зміни грошових потоків, достатності капіталу, бухгалтерського обліку, фізичної шкоди. Проте представлення такої інформації відбувається у більшості випадках у "абстрактній" формі, тобто річний звіт містить лише відомості описового характеру про наслідки ризиків, включає перелік причин виникнення господарських ризиків, однак не містить чіткого вартісного вираження майбутніх вигод або можливих збитків. Відповідно до цього користувачі звітності не можуть повністю оцінити фінансовий стан суб'єкта господарювання та уявити прогнозні показники фінансових результатів його діяльності.

У зв'язку з цим, постає необхідність складання внутрішньої звітності для можливості визначення вартісного вираження наслідків господарських ризиків з метою ефективного управління ресурсами підприємства, пошуку шляхів оптимізації наслідків ризику, а також можливості наведення у фінансовій звітності суб'єкта господарювання прогнозних значень результатів діяльності, що здійснювалась в умовах ризику.

З метою реалізації заходів з управління ризиками господарської діяльності доречним є впровадження на підприємстві наступних внутрішніх звітів: 1) Прогноз наслідків діяльності в умовах ризику, який має розкривати наступну інформацію – причини виникнення ризику, його кількісну оцінку (грн. або (%)), заходи мінімізації негативних наслідків ризику, розмір резервів або страхових платежів, вплив наслідків ризику на роботу підприємства. Для підвищення прогнозності бухгалтерської інформації доцільно розташовувати у звітності

відомості про ризики за ступенем їх впливу на діяльність суб'єкта господарювання; 2) Звіт про умовні фінансові результати містить показники умовних доходів та умовних витрат для можливості визначення умовного фінансового результату, тобто фінансового результату діяльності суб'єкта господарювання скоригованого на суму умовних фактів господарської діяльності. Звіт про умовні фінансові результати складається за звітний період із зазначенням умовного зобов'язання (умовних витрат) чи активу (умовні доходи), які є двома формами прояву господарських ризиків, як на початок (прогнозні дані), так і на кінець даного періоду (фактичні дані), що дозволяє визначити відхилення від запланованих показників. Складання даного звіту базується на відомостях позабалансового обліку та вимагає вчасного виявлення ризику (умовного активу чи зобов'язання), а також достатнього рівня аналітичного обліку, що може бути реалізовано шляхом використання комп'ютерної форми ведення бухгалтерського обліку на підприємстві.

Складання зазначених форм внутрішньої звітності дозволить керівництву оперативно вжити заходи з мінімізації негативних наслідків ризику або відреагувати на недоречність та економічну недоцільність їх здійснення.

Також доречним є розкриття інформації про види господарських ризиків та їх ймовірні наслідки у Пояснювальній записці до річної фінансової звітності.

Необхідність встановлення рівня повноти інформації про ризики господарської діяльності та їх наслідки сприяла розробці пропозицій щодо застосування у Прогнозі наслідків діяльності в умовах ризику і Пояснювальній записці до річних звітів коефіцієнта похибки вартісної оцінки ймовірних наслідків ризику, який вказує на рівень максимізації оцінки ймовірних наслідків ризику (завищення/заниження облікової оцінки).

Запропонований коефіцієнт похибки вартісної оцінки ризику (1) призначений для визначення рівня повноти інформації про наслідки ризику (умовні активи та умовні зобов'язання), яка розкривається у бухгалтерській звітності. Даний коефіцієнт є засобом уніфікації показників звітності та дозволяє розуміти інформацію про ймовірні наслідки господарських ризиків в єдиному контексті. Коефіцієнт розраховується за наступною формулою:

$$K_{\text{пор}} = \frac{\text{Умовне Зобов'язання (Актив)}}{\text{Умовне Зобов'язання (Актив)} \times \text{Ймовірність Реалізації Ризику}} \quad (1).$$

Розглянемо значення коефіцієнта похибки вартісної оцінки ризику ($K_{\text{пор}}$) у відповідності до кількісної оцінки ймовірності реалізації підприємницького ризику та його наслідків (табл. 1).

Таблиця 1. Запропоновані значення коефіцієнта похибки вартісної оцінки ризику відповідно до зон ризику та кількісної оцінки ймовірності його настання

Зони ризику за величиною можливих витрат	Значення коефіцієнта та кількісна оцінка*, %	Характеристика
1	2	3
Катастрофічна: здійснюється вплив на фінансово-майновий стан підприємства	$k = 1$ (100)	Коефіцієнт показує, що оцінка умовного зобов'язання максимально завищена; очевидне понесення підприємством витрат у майбутньому
Критична: обсяг витрат суттєво впливає на розмір фінансового результату (прибутку) діяльності суб'єкта господарювання	$k > 1 < 2$ (51-99)	Коефіцієнт показує високу оцінку ймовірності реалізації умовного зобов'язання; понесення витрат для підприємства визнається дуже ймовірним

Продовження табл. 1

1	2	3
Допустима: втрати зменшують загальний обсяг доходів підприємства	$k = 2$ (50)	Умовне зобов'язання оцінене з мінімальною ймовірністю реалізації (настання наслідків підприємницького ризику)
Безризикова: підприємство у майбутньому може понести незначні витрати при настанні наслідків ризиків	$k > 2$ (< 50)	Ризики з таким рівнем ймовірності настання є невизначеністю, мають низький рівень суттєвості для користувача та не повинні відображатися у формі умовних зобов'язань у звітності підприємства

*Кількісна оцінка ймовірності настання ризику та його наслідків

Застосування даного коефіцієнта можливе як у внутрішній, так і у зовнішній звітності підприємства.

Використовуючи значення коефіцієнта похибки вартісної оцінки господарського ризику, користувачі бухгалтерської звітності можуть встановити повний (реальний) розмір умовного зобов'язання (умовного активу), тобто ступінь розкриття величини ризику діяльності підприємства. Він розраховується множенням коефіцієнта (*Клвор*) на оцінену величину умовного зобов'язання, величина якого визначена з врахування ймовірності настання умовного факту господарської діяльності. Якщо ж у Річному звіті або у Пояснювальній записці до річної фінансової звітності відсутні відомості про величину умовних зобов'язань, тоді його розмір визначається як добуток коефіцієнта (*Клвор*) та величини відповідного резерву, створеного на випадок реалізації негативних наслідків ризику.

Висновки та пропозиції. Отже, можна констатувати, що на сьогодні зовнішня звітність практично не забезпечує користувачів фінансової звітності необхідною інформацією про існування ризиків господарської діяльності та заходи управління ними, не дає можливості в повному обсязі оцінити фінансово-майновий стан підприємства. Це пов'язано з обмеженістю інформації у звітності підприємства щодо видів господарських ризиків, не наведення чітких причин можливої зміни величини наслідків ризику, відсутності їх вартісної оцінки, а також з тим, що на сьогодні інформацію про ризики та їх наслідки у фінансовій звітності (річних звітах, пояснювальній записці до них) наводить лише дуже мале коло суб'єктів господарювання.

Наведені пропозиції щодо розкриття у бухгалтерській звітності основного переліку ризиків із зазначенням причин їх виникнення, кількісної оцінки ймовірних наслідків, а також застосування коефіцієнта похибки вартісної оцінки ризику, дозволять підвищити ефективність управління діяльністю підприємства в умовах ризику, здійснювати прогнозування очікуваних фінансових результатів діяльності, оцінювати майбутнє здійснених інвестицій тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Голов С.Ф. Бухгалтерский учет и отчетность по международным стандартам / С.Ф. Голов, В.Н. Костюченко. – Х.: Фактор, 2007. – 976 с.
2. Хорин А.Н. Аудит корпоративной отчетности компании / А.Н. Хорин // Аудиторские ведомости. – 2007. – №6. – С. 3-13.
3. Шевелев А.Е. Риски в бухгалтерском учете: [учебное пособие] / А.Е. Шевелев, Е.В. Шевелева. – М.: КНОРУС, 2007. – 280 с.